

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE YOKSULLUKLA MÜCADELEDE
BARTIN ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

ELİF YILMAZ

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. MESUT KAYAER

BARTIN-2017

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE YOKSULLUKLA MÜCADELEDE BARTIN ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

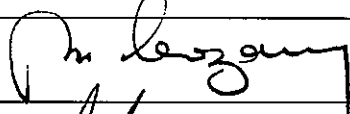
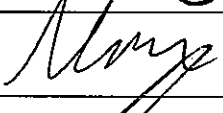

HAZIRLAYAN

Elif YILMAZ

DANIŞMAN

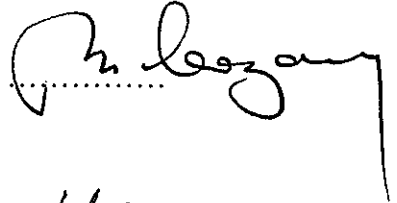
Yrd. Doç. Dr. Mesut KAYAER

“Bu tez 24/08/2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

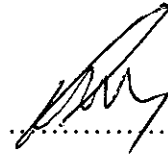
JÜRİ ÜYESİ	İMZA
Doç. Dr. Mahmut BÖZAN	
Yrd. Doç. Dr. Mesut KAYAER	
Yrd. Doç. Dr. İsmail BAŞARAN	

KABUL VE ONAY

Elif YILMAZ tarafından hazırlanan "Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Bartın Örneği" başlıklı bu çalışma, ^{24.08.2017} tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Mahmut BOZAN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mesut KAYAR

Üye : Yrd. Doç. Dr. İsmail BAŞARAN

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve ...sayılı kararıyla onaylanmıştır.

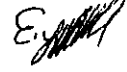
Yrd. Doç. Dr. M. Said CEYHAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Yrd. Doç. Dr. Mesut KAYAER danışmanlığında hazırlamış olduğum “Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Bartın Örneği” adlı Yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

24.108/2017

Elif YILMAZ

ÖN SÖZ

Araştırmamın her aşamasında bana farklı yollar gösteren, sevgisini, sabrını, fedakârlığını hiçbir şekilde esirgemeyen sevgili tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mesut KAYAER'e ayrıca tez konumun belirlenmesinde bana yol gösteren Yrd. Doç. Dr. Gökhan KALAĞAN'a ve Yrd. Doç. Dr. İsmail BAŞARAN'a teşekkür ederim.

Son olarak, hayatım boyunca aldığım her türlü kararlara saygı duyan ve beni sabırları ve sevgileriyle destekleyen babam Hüseyin YILMAZ'a, hiçbir zaman vazgeçmemem gerektiğini bana aşıl原因 annem Hamide YILMAZ'a her zaman yanımda olan ve desteklerini benden esirgemeyen kardeşlerim Özlem YILMAZ ER'e İmren YILMAZ'a ve Ercan YILMAZ'a, tez sürecini birlikte geçirdiğimiz ve manevi desteğini üstümden hiçbir zaman esirgemeyen arkadaşım Sümeyye ÖZER'e ve Tuğba ERDUĞAN'a teşekkür ederim.

Elif YILMAZ

Bartın, 2017

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Bartın Örneği

Elif YILMAZ

Bartın Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mesut KAYAER

Bartın- 2017, Sayfa: XIII + 102

Yoksulluk kavramı üzerinde her ne kadar literatürde bir fikir birliği oluşturulmasa da belli başlı tanımıyla yoksulluk; insan onuruna yakışır bir hayat seviyesinin sürdürülememesi ve maddi yönden yetersiz olma durumu olarak tanımlanabilir. Yoksulluk kişilerin sadece maddi yönden yetersiz olma durumu yanında sosyal ve kültürel olarak da yoksun olma durumunu da içine alan bir kavramdır. Hemen her ülkede görülen yoksulluk az gelişmiş ülkelerde kendisini daha fazla hissettiren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yapmış olduğum bu çalışma 4 bölümden oluşmaktadır. 1. Bölümde genel anlamıyla yapılan çeşitli yoksulluk tanımlamaları, yoksulluk türleri ve yoksulluğa neden olan faktörler ele alınmaktadır. 2. Bölümünde, Dünya’da ve Türkiye’de görülen yoksulluk ve bu yoksullukla mücadele yolları ele alınmıştır. 3. Bölümde, yoksullukla mücadele ederken merkezi yönetim kuruluşlarının ve mahalli idarelerin yapmış oldukları çalışmalar ve uygulamalar ele alınmıştır. 4. Bölümde, Bartın’da yoksulluk başlığı altında Bartın ilinin tarihçesi, coğrafi konumu ve sosyo-ekonomik yapısı ile birlikte Bartın’da sosyal yardım amacıyla yapılan yardımlar ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Yoksullukla Mücadele, Mahalli İdareler, Sosyal Yardım, Bartın.

ABSTRACT

M.Sc.Thesis

The Poverty Struggle InTurkey; Bartın Example

Elif YILMAZ

Bartın University

TheInstitute Of Social Sciences

Department of Political Science and Public Administration

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Mesut KAYAER

Bartın-2017, Page: XIII + 102

Even though there is no consensus on the concept of poverty in the literature, poverty is the main definition; It can be defined as the inability to sustain a level of life worthy of human dignity and inadequacy in the material direction. Poverty is a concept that includes not only being insufficiently material, but also being socially and culturally deprived. Poverty, which is seen in almost every country, comes out as a concept that makes it even more felt in under developed countries.

This work I have done consists of 4 chapters. In Chapter 1, various definitions of poverty in general terms, types of poverty and factors that cause poverty are discussed.Chapter 2, Poverty in the World and in Turkey, and ways to combat this poverty. In Chapter 3, the studies and practices of central government agencies and local administrations in dealing with poverty are discussed.Inchapter 4, the history of Bartın, geographic allocation and socio-economic structure of Bartın under heading of poverty in Bartın and the aids for social assistance in Bartın were discussed.

Key Words: Poverty, Fighting Poverty, Local Authorities, Social Assistance, Bartın.

İÇİNDEKİLER

SAYFA

KABUL VE ONAY.....	ii
BEYANNAME.....	iii
ÖN SÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I YOKSULLUK KAVRAMI VE TÜRLERİ.....	5
1. 1. Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi ve Türleri.....	5
1. 1. 1. Yoksulluk Kavramı ve Tarihsel Süreci.....	5
1. 1. 2. Yoksulluk Türleri.....	9
1. 1. 2. 1. Mutlak Yoksulluk- Nisbi Yoksulluk.....	10
1. 1. 2. 2. Nesnel Yoksulluk- Özne Yoksulluk.....	11
1. 1. 2. 3. Kırsal Yoksulluk- Kentsel Yoksulluk.....	13
1. 1. 2. 4. Gelir Yoksulluğu- İnsani Yoksulluk.....	14
1. 1. 2. 5. Yeni Yoksulluk- Ultra Yoksulluk.....	16
1. 2. Yoksulluğa Neden Olan Faktörler.....	16
1. 2. 1. Sosyal ve Demografik Nedenler.....	17
1. 2. 1. 1. Hızlı Nüfus Artışı.....	17

1. 2. 1. 2. Hanehalkı Özellikleri.....	19
1. 2. 1. 3. Eğitim	19
1. 2. 1. 4. Göç.....	20
1. 2. 1. 5. Ayrımcılık	21
1. 2. 1. 6. Yerleşim Yeri.....	22
1. 2. 2. Ekonomik Nedenler	23
1. 2. 2. 1. Ekonomik Krizler	23
1. 2. 2. 2. Gelir Dağılımındaki Adaletsizlikler	24
1. 2. 2. 3. Vergilerdeki Adaletsizlikler	24
1. 2. 2. 4. Kayıt Dışı Ekonominin Varlığı	24
BÖLÜM II DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE YOKSULLUK.....	26
2. 1. Dünya'da Yoksulluk.....	26
2. 2. Dünya'da Yoksullukla Mücadele.....	29
2. 3. Türkiye'de Yoksulluk	33
2. 3. 1. Bölgelerarası Farklılıklara Göre Yoksulluk	35
2. 3. 2. Gelir Türlerine Göre Yoksulluk.....	37
2. 3. 3. Eğitim ve Cinsiyet Durumuna Göre Yoksulluk.....	38
2. 3. 4. Meslek Grupları Durumuna Göre Yoksulluk.....	39
2. 3. 5. Engellilerin Durumuna Göre Yoksulluk	40
2. 3. 6. Çocuk Yoksulluğu.....	41
2. 4. Türkiye'de Yoksullukla Mücadele.....	42
BÖLÜM III TÜRKİYE'DE YOKSULLUKLA MÜCADELE	46
3. 1. Yoksullukla Mücadelede Merkezi Yönetim Kuruluşları.....	46
3. 1. 1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV)	46

3. 1. 2. Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM).....	48
3. 1. 3. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK).....	48
3. 2. Yoksullukla Mücadelede Mahalli İdareler	50
3. 2. 1. İl Özel İdaresi	51
3. 2. 2. Belediye	53
3. 2. 3. Köy	56
BÖLÜM IV BARTIN'DA YOKSULLUK	59
4. 1. Bartın İlinin Genel Özellikleri.....	59
4.1.1. Bartın'ın Tarihi.....	59
4.1.2. Bartın'ın Coğrafi Konumu ve Nitelikleri	60
4.1.3. Bartın'ın İklim ve Bitki Örtüsü	60
4.1.4. Bartın'ın İşgücü Durumu.....	60
4.1.5. Bartın'ın Hanehalkı ve Konut Nitelikleri.....	60
4.1.6. Bartın'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	61
4. 2. Bartın İlinde Yoksulluğa İlişkin Durum Analizinin Değerlendirilmesi	62
4. 3. Bartın'da Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Yolları.....	63
4. 3. 1. Yoksullukla Mücadelede Merkezi Yönetime Bağlı Kurumların Yapmış Olduğu Yardımlar	64
4. 3. 1. 1. Huzurevi ve Çocuk Yuvaları.....	65
4. 3. 1. 2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Tarafından Yapılan Yardımlar	67
4. 3. 1. 3. Vakıflar Genel Müdürlüğü Tarafından Yapılan Yardımlar	75
4. 3. 2. Yoksullukla Mücadelede Mahalli İdarelerin Yapmış Olduğu Yardımlar ..	85
4. 3. 2. 1. Bartın İl Özel İdaresi Tarafından Yapılan Yardımlar	85
4. 3. 2. 2. Bartın Merkez Belediyesi Tarafından Yapılan Yardımlar	85
4. 3. 2. 3. Bartın Merkez ve İlçe Köylerden Bazılarına Yapılan Yardımlar	87

SONUÇ	89
KAYNAKLAR.....	93
ÖZGEÇMİŞ	102

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Sayfa No
1 Kişi başına düşen milli gelir düzeyleri bakımından dünyanın en yoksul ve en zengin 10 ülkesi.....	27
2 Kişi başına düşen milli gelir düzeyi bakımından ülke grupları	28
3 Dört kişilik ailenin açlık ve yoksulluk sınırı (TL/ AY).....	35
4 Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirlerine göre bölgesel yoksul sayıları ve yoksulluk oranı	36
5 Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre sıralı yüzde 20'lik gruplar itibarıyla yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin dağılımı, 2006-2014.....	37
6 Fertlerin meslek gruplarına göre yoksulluk oranları %.....	40
7 SYDTF'nin yıllar itibarıyla gelir ve giderleri	47
8 Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) sonuçları 2007-2017	61
9 Engelli evde bakım ücretleri toplamı.....	66
10 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığının 01.01.2010-31.12.2010 tarihleri yardımı faaliyetleri formu	69
11 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığının 01. 01. 2011- 31. 12. 2011 Tarihleri Yardımı Faaliyetleri Formu	70
12 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığı 2012 yılı 12 aylık faaliyet raporu.....	71
13 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığı 2013 yılı 12 aylık yardım faaliyetleri formu	72
14 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığı 2014 yılı 12 aylık yardım faaliyetleri formu	73
15 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığı 2015 yılı 12 aylık(ocak-aralık) yardım faaliyetleri formu.....	75
16 Vakıflar Genel Müdürlüğüne 01. 01. 2012-31. 12. 2012 tarihleri arasında yapılan yardımlar.....	76

17 Vakıflar Genel Müdürlüğünce 01. 01. 2013-31. 12. 2013 tarihleri arasında yapılan yardımlar.....	77
18 Vakıflar Genel Müdürlüğünce 01. 01. 2014-31. 12. 2014 tarihleri arasında yapılan yardımlar.....	79
19 Vakıflar Genel Müdürlüğünce 01. 01. 2015-31. 12. 2015 tarihleri arasında yapılan yardımlar.....	81
20 Vakıflar Genel Müdürlüğünce 01. 01. 2016-31. 05. 2016 tarihleri arasında yapılan yardımlar.....	83

KISALTMALAR

AGÜ	: Az Gelişmiş Ülkeler
BİRDEF	: Bireyselleştirilmiş İhtiyaç ve Risk Değerlendirme Raporu
DB	: Dünya Bankası
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KASDEP	: Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi
KEDV	: Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KYK	: Kredi ve Yurtlar Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SAGP	: Satın Alma Gücü Paritesi
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SRAP	: Sosyal Riski Azaltma Projesi
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakfı
ŞNT	: Şartlı Nakil Transferleri
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİÖV	: Türkiye İsrافی Önleme Vakfı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü

GİRİŞ

Yoksulluk bireylerin insanca yaşaması için gerekli miktarda bir gelire sahip olmaması ve asgari yaşam düzeyinin altında bir yaşam sürmesi olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluk daha geniş bir tanımlama ile bireylerin içinde bulunduğu açlık durumudur. Diğer insanlar gibi yaşayacak bir evinin olmaması, düzenli bir gelir elde edebilecek bir işinin olmaması nedeniyle ailedeki diğer bireylerin de çalışmak zorunda kalması, hasta olduklarında paralarının olmaması nedeniyle doktora gidememeleri, ailelerin çocuklarını okula gönderememeleri ve ihtiyaçlarını karşılayamama durumudur (Gündoğan, 2008: 42). Yaşadığı toplumda diğer bireylerden kendilerini farklı gördükleri için utanma durumu olarak da tanımlanmaktadır.

Yoksulluğun tarihsel sürecine bakıldığında ilkçağ toplumlarında günümüzde olduğu gibi mülkiyet kavramı olmadığı için zengin ve fakir ayrımı yapılamıyordu. Bu insanlar arasında bu ayrımın yapılabilmesi için ellerinde çeşitli malların mülkiyetini bulduran bir grupta, hiçbir şeye sahip olmayan bir grup bulunması gerekirdi. Bu grupların zengin ya da fakir olarak nitelendirilmesi için her iki gruptan insanların bulunması gerekirdi. Bu konuda Rousseau'nun dediği gibi belli bir arazinin etrafını çevirip orasının kendisine ait olduğunu söyleyen bu söylediğine inanacak kişiler bulan ilk kişi mülkiyet kavramını yaratır ve eşitsizliğin temelini atar (2004: 67).

Yoksulluk toplumsal bir problem olup tüm ülke vatandaşlarını ilgilendirir. Anayasa'da Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilmiştir (m.2). Böylece toplumda yaşamını sürdürmeye gücü olmayan yoksun ve yoksul insanların insanca yaşaması için her türlü imkânı sunmak ve gerekli desteği vererek diğer bireyler ile eşit bir şekilde yaşamlarını sürdürmelerini sağlamak devletin görevi sayılmıştır.

Yoksulluk problemi ele alınmadan önce bu problemin öncelikle hangi ölçütler ele alınarak çözümlenmesi gerektiği belirlenmelidir. Yoksulluk ilk olarak gelir eksikliğinden kaynaklanmışsa bu sorunun çözümü de bireylerin gelirlerini arttırmaya yönelik olmalıdır.

Yoksulluk problemi giderilmeye çalışılırken uzun vadeli çözümler bulunmasına odaklanmalıdır. Çünkü yoksulluğun giderilmesinde kısa vadeli bir çözüm yolu olarak uygulanan bağış ve hayırseverlik çerçevesinde yapılan yardımların uzun vadeli bir çözüm olması ve yoksulluğun giderilmesinde bir yöntem olarak sonuç vermesi söz konusu olmayacaktır.

Türkiye’de uygulanan beş yıllık kalkınma planlarında da yoksullukla mücadele etme kapsamında dolaylı ve dolaysız politikalar uygulanmıştır. Dolaylı politikalar adı altında milli gelir payında artışın sağlanması, kırsal ve kentsel kalkınmayı geliştirici politikaların uygulanması gibi yollarla yoksullukla mücadele edilmeye çalışılmıştır. Yoksullukla mücadele kapsamında ele alınan dolaysız politikalara baktığımızda ise sağlık, okuyan öğrencilere eğitim yardımı, giyecek, yiyecek yardımı, verilen burslar, çeşitli kuruluşlar tarafından yapılan diğer yardımlar bu kapsamda ele alınır.

Toplumda yaşayan yoksul insanların diğerleri ile aynı seviyede yaşaması için devlet ve diğer kuruluşlar tarafından çeşitli ayni ve nakdi yardımlar yapılmaktadır. Bireyler bu yardımlarla kendisinin ve ailesinin çeşitli ihtiyaçlarını gidermektedir.

Çalışmanın önemi ve amacı

Yoksulluk gelişmemiş, gelişmekte ve gelişmiş olmak üzere hemen hemen tüm ülkelerin en büyük problemleri arasında yer almaktadır. Yoksulluk farklı şekil ve türlerde kendisini sürekli göstermektedir. Küreselleşmenin etkisi ile de toplumun gelir ve giderleri arasında denge bozulmakta ve zenginler daha zengin fakirler ise daha fakir olmaktadır. Toplumda meydana gelen bu uçurumu engellemek için ise yoksullara yapılan sosyal yardımlar çeşitlilik göstermektedir. Fakat uzun vadeli bir etki yaratılamamıştır.

Genel olarak toplumda yoksulluk hayırseverlik, bağış, yardım gibi konularla özdeşleştirilmektedir. Getirilen çözüm önerileri bunlar çerçevesinde olduğu için uzun vadeli bir etki yaratmaktan ziyade anı kurtarmak amacı gütmektedir. Ayrıca sosyal yardımlar kişiyi hazırcılığa alıştırmakta ve birey aldığı yardıma güvenerek başka bir geçim yolu için herhangi bir arayışa girmemektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma programı tarafından ortaya konulan “yoksullukla mücadele hayırseverlik değil bir yükümlülüktür” sözüyle uzun vadede etkili politikalar üretilmesi gerektiğini gün yüzüne çıkarmaktadır.

Toplumda bulunan ve diğerleri ile eşit bir yaşama sahip olmayan insanlara çeşitli kurumlar tarafından yardımlar yapılması geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürmüştür ve yoksullukla mücadeledeki en etkili araçlardan biri olarak görülmüştür.

Yoksulluk sadece ülkemizde değil tüm dünyada önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu sorunun Dünya Kalkınma Raporu’nda yer almasıyla birlikte bu konuda yapılan çalışmalar daha da artmıştır.

Bu çalışma Bartın'da yoksulluğun boyutunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çalışma ile birlikte yaşanan yoksulluk gözler önüne serilmekte ve çeşitli kurumlardan alınan verilerle bu sorunun ne derece etkili bir şekilde çözülmeye çalışılması belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan bu yardımların kişiler üzerinde ne derece etkili olduğu süreklilik kazanıp kazanmadığı, uzun vadeli bir etki yaratıp yaratmadığı ve yardımlara kişiyi bağımlı yapıp yapmadığı gibi soruların cevabı aranmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın yöntemi

Çalışmada kaynak taraması yöntemi kullanılmıştır.Çalışma dergi, makale, tez ve kitaplar, taranmış ve ayrıca çeşitli kurum ve kuruluşların internet kaynaklarından yararlanılmıştır. Bu kaynaklara ek olarak çeşitli kurum ve kuruluşlardan bilgi talep edilmiş ve yoksullukla ilgili geçmiş yıllara ait veriler toplanarak çalışma zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın içeriği

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde genel olarak çalışmanın kavramsal çerçevesi ve tarihsel süreci ve yoksulluk ile ilgili yapılan çeşitli tanımlar yoksulluğa neden olan faktörler ele alınmış ve tez metnine ışık tutacak şekilde çeşitli tanım ve ifadeler farklı kaynaklardan çeşitlendirilmiştir. Bu çerçevede yoksulluk, çeşitli yoksulluk kavramları, yoksulluk türleri ve yoksulluğa sebep olan faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ilk olarak dünyada yaşanan yoksulluğun tarihsel sürecine değinilmiş ve dünyada yoksulluğun nasıl bir etkiye sahip olduğu incelenmiş daha sonra Türkiye'de yaşanan yoksulluk incelenerek çeşitli kriterler belirlenmekle birlikte bu kriterler ışığında yoksulluk incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye'de Yoksullukla Mücadele kapsamında çeşitli kuruluşlara ve bu kuruluşların çeşitli yardım faaliyetlerine yer verilerek toplumda yoksulluğun giderilmesi amacıyla ne denli etkili bir faaliyet sürdürdüklerine değinilmiştir. Yoksulluğun etkisini en aza indirmek amacıyla yürüttükleri faaliyetler incelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü ise konunun asıl amacını oluşturan bölümdür. Bu bölümde genel hatlarıyla Bartın ele alınmıştır ve yoksullukla mücadele kapsamında Bartın ve ilçelerinde bulunan yoksul sayıları belediye, İl Özel İdaresi ve çeşitli sosyal yardım

kuruluşlarının Bartın ve ilçelerine yapmış olduğu yardımlar ele alınmış ve bu yardımların ne derece etkili olduğu, yoksul sayısında herhangi bir azalma olup olmadığı gözlenmiştir.

BÖLÜM I

YOKSULLUK KAVRAMI VE TÜRLERİ

Yoksulluk kavramı başlangıçta ön ad niteliğinde olup bir nesnenin ya da canlının yetersiz ya da düşük niteliğini ortaya koymak amacıyla kullanılıyordu. Yani kavramın özü iki şeyin karşıtlığını ortaya koyma amacını taşıyordu. Takas, mübadele toplumlarının ön plana çıkmasıyla ad olarak kullanılmaya başlanmıştır (Rahnema, 2009: 123). Böylece yoksulluk bir kimlik halini almıştır. Yoksulluk toplumsal ilişkilerde belli gruplara özel yadabir takım özelliklerden yoksun olanlar için kullanılmıştır.

1.1. Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi ve Türleri

İnsanların hayatını devam ettirebilmesi için yeme, içme, giyinme, sağlık, eğitim gibi çeşitli temel ihtiyaçları vardır ve bu ihtiyaçları karşılayabilmesi gerekmektedir. Belirli temel ihtiyaçları toplumun büyük bir kısmı karşılayabilmektedir. Yoksul olarak ifade edilen toplumsal kesim ise temel ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun olan kesimdir. Yoksulluk kavramını birçok bilim adamı ele almış ve tanımlamıştır. Her ne kadar yoksulluk farklı şekillerde tanımlansa da bu tanımlamalar yoksulluğun resmini değiştirmemektedir. Yoksulluğun; mutlak yoksulluk-nisbi yoksulluk, nesnel yoksulluk-özel yoksulluk, kentsel yoksulluk-kırsal yoksulluk, gelir yoksulluğu-insani yoksulluk, ultra yoksulluk ve yeni yoksulluk olmak üzere beş türü bulunmaktadır.

1.1.1. Yoksulluk Kavramı ve Tarihsel Süreci

Yoksulluk çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahip olması nedeniyle tanımlanması güç olan bir kavramdır. Yoksullukla ilgili yapılan akademik çalışmalarda birbirinden farklı birçok tanım yer almaktadır. Bu tanımlamalardan kaynaklanan karmaşıklıktan kolayca çıkılmasını sağlamak için yoksulluk kavramına neden ihtiyaç duyulduğunun anlaşılması gerekmektedir. Eğer yoksulluğu ilk olarak herkesin aklına geldiği gibi insanların evsiz olmaları ve aç kalmaları şeklinde tanımlarsak ilkel toplumlarda yaşayan insanları besin ihtiyaçlarını yeterli bir şekilde karşılayamamaları ya da evsiz olmalarından dolayı yoksul olarak nitelememiz gerekirdi. Çünkü eski toplumlarda yaşayan insanların herhangi bir varlıkları yoktu bu yüzden bu insanlar yoksul olarak nitelendirilebilir mi sorusu gelir ilk olarak insanların aklına?(Marks ve Engels, 1979: 80-93)

İlk çağ toplumları için bu nitelendirilme doğru olmasa da; mülkiyetin hakim olduğu köleci toplumlarda, kapitalist ve feodal toplumlarda hiçbir şeye sahip olmamak yoksulluğun bir göstergesi olarak nitelendirilebilirdi. İlk çağ toplumlarında günümüzde olduğu gibi bir mülkiyet anlayışı yoktu. Bu yüzden zengin ya da fakir arasındaki bir ilişkiden söz edilemez. İlk çağda yaşayan insanların zengin ya da yoksul olarak nitelendirilebilmeleri için o zamanda elinde hiçbir malı-mülkü olmayan insanların yanında bir şeye sahip olan başka bir grubun olması gerekiyordu. Çünkü bir toplumda zengin ya da fakir ayrımının yapılabilmesi için bu iki gruptan da kişilerin olması gereklidir. Rousseau'nun sözüyle *“bir parça arazinin etrafını çevirip burası benimdir diyebilen ve kendisine inanacak insanlar bulan ilk kişi toplumun yaratıcısı konumundadır ve eşitsizliğin temelini ortaya atan ilk kişidir”*. (Rousseau, 2004: 67).

Yoksulluk kavramı başlangıçta ön ad niteliğinde olup bir nesnenin ya da canlının yetersiz ya da düşük niteliğini ortaya koymak amacıyla kullanılıyordu. Yani kavramın özü iki şeyin karşıtlığını ortaya koyma amacını taşıyordu. Takas mübadele toplumlarının ön plana çıkmasıyla ad olarak kullanılmaya başlanmıştır (Rahnema, 2009: 123). Böylelikle yoksulluk bir kimlik halini almıştır. Yoksulluk toplumsal ilişkilerde belli gruplara özel yada bir takım özelliklerden yoksun olanlar için kullanılmıştır. Örneğin sınıflı bir toplum yapısına sahip olan Atina Devleti topraklarına el koyduğu köylüleri yoksul olarak nitelendiriyordu. Ortaçağ Avrupa'sında yoksulluk parasızlık, gıda yetersizliği bunların dışında topallık, körlük gibi fiziksel yetersizlikleri olanlar ya da kocasının vefat etmesiyle dul kalan kadınlar ve yetim çocuklar içinde kullanılmaktaydı (Rahnema, 2009: 124).

Günümüzde ise yoksulluk konusuyla ilgili yapılmış çeşitli tanımlamalar, boyutları ve bu sorunun giderilmesi için alınan önlemler ile birlikte son zamanlarda toplumların gündemine yerleşmiş en ciddi konulardan birini oluşturmuştur (Bolayır, 2007: 35). Uygulanan farklı yöntemler yoksulluğun farklı resimlerini verse de bu resimler birbirlerinden çok da farklı değildir (Beken, 2006: 4). İnsanların hayatını devam ettirebilmesi için yemek, içmek, giyinmek, sağlık, eğitim gibi çeşitli temel ihtiyaçları vardır ve bu ihtiyaçları karşılayabilmesi gerekmektedir. Belirli temel ihtiyaçları genel olarak toplumun büyük bir oranı karşılayabilmektedir. İhtiyaçlarını karşılayamayan kesim ise yoksul olarak ifade edilmektedir. Yoksulluk kavramı insanların yoksulluğa bakış açılarına göre farklı şekiller alabilir. Örneğin aynı oranda mala sahip olan iki kişiden biri kendini yoksul olarak nitelendirmekte; diğeri ise kendisini yoksul olarak görmemektedir (Bozan, 2010: 37). Ayrıca belirli bir miktarda malı olan bekar bir kişi elde ettiği gelirle

yaşamını sürdürebilir; fakat bu kişi evlenip çocuk sahibi olduğunda geliri geçinmeye yetmeyebilir ve kişi yoksulluk riskiyle karşı karşıya kalabilir. Yaşam, kişilerin ve hanehalkının karşı karşıya kalabileceği sayısız risklerle doludur ve bu risklerde kişinin ekonomik durumunu olumsuz etkileyebilir. Örneğin; bireyler hastalanabilir, sakat kalabilir, ya da çalışabilir olma durumunu kısmen ya da tamamen kaybedebilir. Aynı zamanda doğal afetler, değişen iklim koşulları, savaşlar, hastalıklar nedeniyle kişilerin üretim miktarlarında azalmalar ortaya çıkabilir. Bu durumda yoksulluk sadece içinde bulunulan topluma göre ihtiyaçların yeterli bir şekilde karşılanmasını değil, bu ihtiyaçların yaşam boyunca giderilmesini de içine almaktadır. (Aktan, 2002: 2).

Yoksulluk kavramının üzerinde bir fikir birliği sağlanacak bir tanımlı bulunmamaktadır. Bu konuda çok çeşitli tanımlamalar ve kişilere göre çok farklı ölçütleri bulunmaktadır. Yoksulluk kavramı genelde insanların toplumda yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan etmenlerin neler olduğu konusundaki tercihlerini ve bu konudaki beklentilerini yansıtır. Yoksulluk kavramı tanımlanmadan önce ihtiyaç kavramının tanımlanması gerekmektedir. İhtiyaç kavramına bakıldığında bir şeye onsuz hayatını devam ettiremeyecek derecede bağlı olma yokluk, yoksulluk ve insanın yaşaması için gerekli olan şey olarak tanımlanmaktadır (Sami, 1995: 76).

İnsanların yaşamlarını devam ettirebilmesi için gerekli olan ihtiyaçlar ve içinde bulunulan topluma, çevre koşullarına, içinde bulunulan çağa göre değişiklik göstereceğinden yoksulluk her zaman gözlemlenebilen durumla, standart durumun karşılaştırılmasını gün yüzüne çıkarır (İbrişim, 2008: 3). Yoksulluğu açıklamak için birçok insan farklı şekillerde tanımlamalarda bulunmuştur. Bu tanımlara bakıldığında yoksulluğa hangi çerçeveden bakılırsa bakılsın günümüzün en büyük problemini oluşturduğu gözlemlenmektedir.

Merkantilistlere göre yoksulluk; sanayi ve ticaretle ilgili kısım dinamik ve stratejik özelliğe sahipken, tarım kesimi ise statik bir yapıya sahiptir. Kişilerin tarım kesiminden sağladığı gelirler sürekli değildir ve değişken bir yapıya sahiptir. Bu nedenle buradan sağlanan gelirler güvenilir değildir. Sanayiden sağlanan gelirler sürekli artış göstermektedir. Ekonomileri tarıma dayalı toplumlarda eğer tarımda artış sağlanamıyorsa yoksulluk kaçınılmazdır (Kazgan, 2009: 40).

Adam Smith'e göre; insanlar eşit fırsat ve seçeneklere sahiptir ve bu fırsat ve seçeneklerinin çeşitlendirme hakkını kullanmaları gerektiğini düşünür. Ona göre yoksul

insanlar hiç çekinmeksizin toplumdaki diğer insanlarla bütünleşmeli eğer kendisinden ve çevresindekilerden utanacak durumda iseler bu yoksulluk sınırının en üst düzeyi olarak adlandırılır (Demirhan ve Kartal, 2010: 569).

Marksistlere göre; yoksulluğun temelinde yatan düşünce işçilerin emeklerinin karşılığını alamamalarıdır. Bu düşünceye göre üretim emeğin bir fonksiyonudur. Fakat işçiler üretimini sağladıkları üründen hak ettiği payı alamaz ve bunun sonucunda hak ettiği tüketimi yapamaz ve birincil ihtiyaçlarını ancak karşılayabilir ya da tam olarak karşılayamaz. Yaşanan sürekli nüfus artışında ücretlerin daima aynı oranda kalmasına sebep olur (İbrişim, 2008: 5).

Gündoğan'a göre yoksulluk; insanların içinde bulunduğu açlık halidir, eğitim imkânlarının bulunmamasıdır, yaşamını sürdürebileceği bir evinin olmamasıdır, hasta olup doktora gidememesidir, para kazanabileceği bir işinin olmamasıdır, toplumda kendilerini diğer insanlardan farklı görmektir, hayata dair bir umudunun olmaması demektir (2008: 42).

Drewnoski'ye göre yoksulluk ise, kişilerin ve hanehalkının yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli bir gelire sahip olamaması ya da asgari yaşam standardının gerektirdiği temel ihtiyaçları karşılayabilmesi için yeterli miktarda gelirin olmamasıdır(Coşkun, 2005: 118).

Dixon ve Macarow'a göre yoksulluk; kişilerin hayatta kalabilmeleri için gerekli olan ihtiyaçların eksikliğidir. Özetle; yoksul olan kişiler istedikleri gibi yeme, içme, giyinme ve barınma gibi olanaklara sahip değillerdir ve bu durumdan dolayı da ölüm riskiyle karşı karşıyadır (Coşkun, 2005: 118).

Yoksulluk kavramının uluslararası düzeyde evrensel bir problem olarak tartışılmasında Dünya Bankasının 1990 yılında hazırlamış olduğu Dünya Kalkınma Raporunun ana fikrini yoksulluğun oluşturması bir çıkış noktası olmuştur (Coşkun, 2005: 118). Dünya Bankasına göre yoksulluk, kişilerin yaşamlarını sürdürebilecek asgari yaşam düzeyinden yoksun olması ve kişilerin maddi yetersizliklerinden dolayı üretim faktörlerine yeterince erişememesi olarak tanımlanmıştır. Yoksulluk tam anlamıyla geniş bir şekilde tanımlanırsa, kalabalık hane nüfusu olan, işi olmayan ya da işi olduğu halde geçim sıkıntısı çeken, ailenin esas gelirinin informel sektördeki işlerden sağlandığı ya da en alt düzeydeki memurluktan sağlandığı ailenin geçimine çok küçük yaşlardaki çocukların ve

annelerinin gündelikçilik, konfeksiyon, mevsimlik işlerde çalışarak katkı sağladığı, çoğunlukla sosyal güvencesi olmayan, sağlık hizmetlerinden yoksun olan, yeşil kart kullanan, eğitimde kendisi ilkokul çocukları ise ortaokul ya da lise mezunu olan, kız çocuklarının ise maddi yetersizliklerden dolayı okula gönderilmediği, ev bakımından gecekonduda evi olan, elektrik, su telefon ve ulaşım imkanları bakımından yeterli olanaklara sahip olamayan, geçim şartları içinde harcamalarının çoğunu; mutfak, çocukların okul masrafları, kira, elektrik, yol parası gibi masraflara ayırdığı ve sosyal gereksinimlere çok kısıtlı para ayırabilen, gençlerin düzenli bir şekilde ailelerinde harçlık alamadığı ve çok kısıtlı olanaklarla kent merkezlerine gelebildiği fakat buradaki yaşam şekline ayak uydurmakta zorlandığı ve siyasi katılımın oy verme dışında çok düşük olduğu kesim yoksul olarak tanımlanır (Kalaycıoğlu, 2002: 209).

Literatürde farklı yoksulluk türlerini içeren çeşitli tanımlamalar vardır. Bunlar mutlak yoksulluk, göreceli yoksulluk, öznel yoksulluk, gelir yoksulluğu, insani yoksulluk, yoksulluk sınırı, kırsal yoksulluk, kentsel yoksulluk, şeklinde sıralanabilir.

1.1.2. Yoksulluk Türleri

Mutlak yoksulluk kişilerin minimum düzeyde hayatlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan miktardır. Göreceli yoksulluk ise kişilerin içinde yaşadığı toplumun gelir seviyesine bağlı olarak değişen yoksulluk türüdür.

Nesnel yoksulluk uzmanlar tarafından belirlenen çeşitli kriterlere göre bireyler için oluşturulan geçim düzeyidir. Öznel yoksulluk ise kişilerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri için belirledikleri minimum yaşam düzeyi olarak ifade edilen bir yoksulluk çeşididir.

Kırsal yoksulluk kırsal kesimde yaşayan insanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için yeterli gelirleri elde edememeleri sonucunda oluşan yoksulluk türüdür. Kentsel yoksullukta kişilerin kentte hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli gelir kaynaklarına ulaşamaması durumudur.

Gelir yoksulluğu kişilerin asgari yaşam standardını karşılayabilmeleri için gerekli olan gelir miktarıdır. İnsani yoksulluk ise Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından belirlenmiş bir yoksulluk çeşididir (UNDP, 2000:1). Buna göre kişilerin gelir düzeyinin yanında çeşitli temel ihtiyaçlarının karşılanmasını da içerir.

Yeni yoksulluk kavramı ise diğer yoksulluk kavramları ile benzerlik içermektedir. Yeterli geçim kaynaklarının olmaması gereksinimlerin yeterince karşılanamaması yeni yoksulluk kavramını oluşturur. Ultra yoksulluk ise günlük kalori miktarının %80 inin karşılanması ile oluşur.

1.1.2.1. Mutlak Yoksulluk-Nisbi Yoksulluk

Mutlak Yoksulluk; ilk olarak 1870 yılında İngiltere’de il eğitim müdürlükleri tarafından çıkarılan İlkokullar Yasası çerçevesinde ailelerin eğitim harcını ödeme güçlüklerinin ortaya çıkması sonucu kullanıldığı düşünülmektedir (Şenses, 2006: 64).

Hanehalkı ya da fertlerin yaşamını sürdürebilmeleri için ihtiyaç duydukları asgari gelir ve harcama düzeyine sahip olmama durumu olarak kendisini göstermektedir. Kısacası mutlak yoksulluk, bir kişinin sağlıklı bir yaşam ve sosyal bir yaşamdan dışlanmadan hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan en az harcama düzeyi olarak ifade edilmektedir (Hız ve Hız, 2013: 146).

Yoksulluk sınırı mutlak yoksullukta iki şekilde hesaplanmaktadır. Birincisinde bireyin en düşük gıda harcamaları üzerinde durulur iken, ikincisinde gıda harcamalarının yanı sıra, sağlık, eğitim, giyim, ısınma, barınma gibi gıda dışı başlıca ihtiyaçların da dikkate alınması söz konusudur. İkincisinde yoksulluk daha geniş bir kapsamda ele alınmıştır (Coşkun, 2005:184).

Mutlak yoksulluğu temel ihtiyaçlardan ortaya çıkan maliyet üzerinden hesaplamayı ilk olarak Seeborn Rowntree ortaya atmıştır. 1899 yılında Rowntree’nın İngiliz şehri için yaptığı yoksulluk çalışmasında temel ihtiyaçlar olan yeme, içme, barınma için bir gelir düzeyi hesaplamış ve bu hesaplamanın altında kalanları yoksul olarak adlandırmıştır (Coşkun, 2005:184).

Dünya Bankası, bireylerin 2400 kalori elde edebilecek bir geçim kaynağı olmayan insanları mutlak yoksul olarak nitelendirmektedir. Bu duruma göre günlük bir dolarlık harcama seviyesi mutlak yoksulluk sorununu oluşturmaktadır. Ancak bu sınır ülkelerin gelişmişlik seviyesine göre farklılık göstermektedir. (Şenses, 2006: 64). Mutlak yoksulluk çizgisinin belirlenmesi sadece mal ve hizmetlerin asgari miktarlarıyla sınırlı değildir. Aynı zamanda fiyatları da önemlidir. Bu durum da aynı ülke içinde kent, kırsal ve bölge için farklılıkların oluşmasına sebep olmuştur. Bu da bu bölgeler için farklı yoksulluk çizgisinin oluşmasına sebep olmuştur. Yoksulluk çizgisi bir kere oluşturulunca sonrasında reel

anlamda sabit durumda tutularak yoksulluk oranı belirlenmiştir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) geçerli Orshansky'nin 1961 yılında oluşturduğu yoksulluk çizgisi içinde bulunulan dönemin standartlarına göre güncelleştirilir(Coşkun, 2005:184).

Görelî (Nisbi) Yoksulluk; insanların belirli kaynaklara ulaşamaması ve yaşamını devam ettirebilme sorunu olarak görülmemelidir. Yoksulluk kişi ya da hanehalkında bulunan kişilerin içinde bulunduğu toplum tarafından kabul edilen bir yaşam şekline uyum sağlayıp sağlayamama sorunudur. (Dumanlı, 1996: 221-229). Görelî yoksulluk kavramı bireylerin içinde yaşadığı topluma göre ortalama gelire sahip olan yoksul hanehalkı ve birey arasında o toplumda yaşayan insanlar arasında çeşitli kaynaklara sahip olma arasındaki farkı ifade etmektedir (Özcan ve Taş, 2012:425). Bu durumdan dolayı görelî yoksulluk ülkeden ülkeye değişir (Gündoğan, 2008: 43). Görelî bir kavram olarak ele alınan ve yorumlanan bu kavram insanların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve toplumda bulunan diğer bireyler arasındaki duruma göre tanımlanmaktadır. Görelî yoksullukta nüfusun çok az gelire sahip kısmı yoksul olarak nitelendirilmekte ya da belirli bir yoksulluk sınırı belirlenerek bu sınırın altında kalanlar yoksul olarak tanımlanmaktadır (Arpacıoğlu, 2012: 11).

Mutlak yoksulluk belirlenirken hanehalkı ya da bireyin asgari refah düzeyi ön plana alınırken, görelî yoksullukta ortalama refah seviyesi dikkate alınır. Refah seviyesi olarak da tüketim seviyesi ve gelir düzeyi seçilebilir. Fakat gelişmiş ülkelerde yapılan yoksulluk araştırmalarında toplam gelir hesaplanır (Bolayır, 2007: 39). Görelî yoksulluk daha çok az gelişmiş ülkelerde kalkınmayı ifade etmek için kullanılmıştır (Kalaycıoğlu ve Tılıç, 2002: 200).

1.1.2.2. Nesnel Yoksulluk-Öznel Yoksulluk

Objektif (Nesnel) Yoksulluk; yoksulluğu oluşturan unsurlar ve bu unsurların yol açtığı sonuçlar ile birlikte yoksulluğun nasıl ortadan kaldırılacağı ile ilgili sorulara çeşitli kriterler oluşturularak yoksulluğu belirleme amacı güden bir yoksulluk çeşididir. Hanehalkının sağladığı toplam faydayı daha net bir şekilde gözler önüne serdiği için de tercih edilen bir yoksulluk ölçütüdür (Büyükçavuşoğlu, 2009: 59).

Objektif yoksulluk, nesnel yoksulluk ya da refah yaklaşımı olarak da ifade edilmektedir. Objektif yoksulluk ele alınırken somut ölçütler kullanılır. Bu ölçütler uzmanlar tarafından belirli ihtiyaçlara göre belirlenir. Bu ihtiyaçların ve hizmetlerin elde

edilebilmesi için en düşük maliyetler asgari ihtiyaçlar için bir sınır olarak kabul edilir (Kaya, 2011: 34).

Subjektif (Öznel) Yoksulluk; yoksulluğun temeli Adam Smith'in yoksullukla ilgili düşüncelerine dayandığı bilinmektedir. Adam Smith dünyadaki bütün bireylerin eşit hak ve imkanlara sahip olduğunu ve bireylerin bu imkân ve seçenekleri çeşitlendirme hakkına sahip olduğunu savunur. Bireyler buldukları toplumda olmaktan utanmamalı, rahatlıkla topluma karışabilmeli ve diğer insanlarla rahatlıkla iletişim kurabilmelidir. Adam Smith'e göre bireyin kendisinden ve içinde bulunduğu konumdan utanması yoksulluğun gizli bir boyutudur. Smith'in yapmış olduğu bu tanım subjektif yoksulluk olarak günümüzde kendine yer bulmuştur (Yüce ve Özbek vd. 2006: 103).

Subjektif yaklaşıma göre yoksulluk insanların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için yeterli kabul edilebilecek ve bireyleri tatmin edebilecek bir gelire ve harcamaya sahip olup olmamalarına göre ortaya atılmış bir yaklaşımdır (Tutar ve Demirel, 2007: 331-347).

Bu yoksulluk çeşidinde yoksulluğun kesin olarak belirlenebilmesi için bazı çalışmalar yapılmıştır. Subjektif yaklaşımın temelinde yatan düşünce şudur: Yoksulluk bütün toplumların kabul edeceği minimum yaşam seviyesidir ve bu yüzdende yoksulluk çizgisini ölçmek için toplumda çeşitli anketler yapılır ve farklı yöntemler kullanılır. Deneklere yoksul olmamak ve iyi bir gelire sahip olmak için yeterli gelir miktarları sorulur. Mesela; ABD'de Gallup araştırma şirketi bu toplumda dört kişilik bir ailenin geçinebilmesi için en az ne kadar haftalık gelir elde etmesi gerektiği şeklinde sorular sorulmaktadır (Bolayır, 2007: 40). Subjektif yoksullukta yapılan anket sonuçlarından yola çıkılarak bireylerin refah düzeyleri ve gelirleri arasında ilişki kurularak bir refah düzeyi belirlendikten sonra buna karşılık gelen gelir düzeyi yoksulluk çizgilerinin belirlenmesinde kullanılır. Subjektif yaklaşımda kişilerin tercihlerine önem verilir. Kişilerin elde ettiği toplam fayda hesaplanırken çeşitli güçlüklerle karşılaşılır. Bu yüzden genel olarak objektif yaklaşımın benimsenmesi iktisatçılar açısından daha doğrudur. Subjektif yaklaşımı savunanlar göre bireyler kendileri için neyin doğru olduğuna karar veremezler. Örneğin; bazı kişiler yaşamlarını devam ettirebilmeleri için ihtiyaçları olan yiyecekleri tercih ederken diğerleri ise fiziki varlıklarını devam ettirebilmeleri için önem taşımayan yiyeceklere önem verebilir. İnsanlar tükettiği besinlerin miktarı ve türleri konusunda çok farklı değerlendirmelere sahiptir. Bu nedenle Subjektif yaklaşım yoksulluğun değerlendirilmesinde karışıklıklara yol açmaktadır (Aktan, 2002: 7).

1.1.2.3. Kırsal Yoksulluk-Kentsel Yoksulluk

Kırsal Yoksulluk; Kırsal alan tanımlamasına bakıldığında genel olarak bireysel ilişkilerin yaygın olduğu toplumun çeşitli bölümlerinde tarım ve hayvancılık yapıldığı, iş bölümü ve uzmanlaşmanın gelişmediği ve insanların tarım dışında iş bulmakta sıkıntı çektiği, bu sebeple de göç verdiği yerler olarak adlandırılır(Geray, 1999: 12). Kır yoksulunun yoksun olduğu değerler kent yoksuluna oranla daha fazladır. Kır yoksulunun da kent yoksulu gibi yeterli beslenme imkânı, yaşayacak bir evi, vb yoktur. Fakat bunların yanında kır yoksulu, eğitim sağlık, kültürel, sosyal, teknolojik gibi birçok faaliyetten de kent yoksuluna kıyasla daha yoksun olduğu görülmektedir (Tekeli, 2000: 145).

Kentteki kişi yoksul olduğunda önünde çok fazla imkânı yoktur. Kent yoksulu geçinemeyecek bir duruma düştüğünde sosyal yardım ağlarına bağlanabilir içinde bulunduğu durumdan çıkabilir. Fakat kırdaki yoksul böyle bir duruma düştüğünde çareyi iş bulabileceği ve kolayca geçimini sağlayabileceği daha farklı yerlere göç etmekte bulunmaktadır (Demirhan ve Kartal, 2010: 571). Kırsal yoksulluk daha fazla tarımda çalışan işçi kesimi ve fazla toprakları bulunmayan köylüler arasında yaygın olduğu görülmektedir. Bununla beraber başka bir gelire ve mülkiyete sahip olmayıp başkasına bağlı çalışan ve düzensiz bir gelire sahip olan kesimde kırsal yoksulun oluşmasına neden olan en önemli etkidir. Bu kişileri bu bölgelerde kalmasını sağlayan çok fazla bir imkân ve fırsatlar olmadığı için bu kişiler kendisine daha iyi imkânlar sunacağı düşüncesiyle kente göç etmeyi düşünürler (Demirhan ve Kartal, 2010: 571).

Kentsel Yoksulluk; Türkiye’de kentsel yoksulluk 1960’dan itibaren daha çok kentlerin kendilerine çeken artılarıyla kırdan kente göçle bağlantılıyken, 2000’li yıllarda yaşanan ekonomik krizler kentte yaşayanlarında karşı karşıya kaldığı bir olgu halini almıştır. Kırsal kesimde toprağın bölünmesi, tarım ürünlerinden elde edilen gelirin bireylerin ihtiyaçlarını karşılayamaması, terör gibi kırsalın itici unsurları, diğer yandan ise kentteki, eğitim, sağlık, güvenlik, kaliteli yaşam gibi birçok faktör insanlara çekici gelmiştir. Kentlerin yaşanan bu yoğun göç ile baş edebilecek bir alt yapısı ve yoğun sosyal hizmet ağına sahip olamaması, göç edenlerinde ellerinde yeterli miktarda paralarının olmaması kentlerin hem fiziksel olarak hem de sosyo-kültürel olarak bozulmalarına yol açmıştır (Bıçkı, 2005: 104-130).

Kentsel yoksulluk kent alanlarında yaşayan insanların gelir yetersizliği ve temel hizmetlerden yararlanma olanaklarının kısıtlılığının yanı sıra, eğitim, sağlık, konut, alt

yapı, güvenlik, temel hak ve özgürlüklerden yararlanma kısıtlılığı gibi birçok açıdan sıkıntı çekmeleri anlamına gelmektedir (Canbay ve Selim, 2010: 105-108). Kentsel yoksulluğun önemli bir oranını kırsal kesimden çeşitli sebeplerle kente göç etmiş ve kurtuluşu kentsel alanda arayan insanlar oluşturur. Çeşitli kesimlerde yaşayan insanların kent merkezlerini çekici bulması çoğu imkânı bulabilme olanakları ile kent merkezlerinin cazibesine kapılması ve kırsal kesimi itici bulması eklenince ortaya kent yoksulluğu sorunu çıkmıştır.

Bu durum birçok göç problemini de beraberinde getirmiştir. Göç edenlerin bir kısmı rahat bir yaşam sürmek için çeşitli imkânlar elde etmişken, önemli bir kısmı ise kırsal yoksulluktan, kentsel yoksulluğa adım atmıştır. Göç edenlerin içine düştüğü kentsel yoksulluk geride kalıpta kentlere göç etmek isteyenlerin kararlarını değiştirmemiştir. Göç edipte kentte taban tuturanlar geride kalanlarında kent tutkusunu cezp etmiştir. Şehirde taban tutturamayanlar ise şehrin en zor hiç tercih edilmeyecek işleriyle meşgul olmuşlardır. Bunlar kapıcılık, temizlikçilik, eskicilik, çöpçülük gibi işlerle meşgul olmuşlardır. Başka bir kesim ise gayri meşru işlerle; dilencilik, hırsızlık, kapkaççılık, gasp gibi yaşamlarını sürdürme yoluna gitmişlerdir (Şenyapılı, 2000: 161-183). Aslında kentlerde görülen şiddet ve suç olaylarının bakıldığında insanların içinde bulunduğu; işsizlik, yoksulluk, evsizlik gibi bir sürü yoksulluğun neden olduğu görülmektedir.

Kırsal yoksulluktan kentsel yoksulluğa yerini bırakan bu süreç kısır döngü olarak devam etmiştir. Kırsal yoksulluk göçe, göçte kentsel yoksulluğa sebep olmuştur. Her geçen günde sürekli yenileri eklenen kent yoksulları devletin yapmış olduğu sosyal yardımların artmasına neden olmuştur. Bununla birlikte kentin içinde barındırdığı zenginlik, kırsal kesimde yaşayanları kente çekerken kentte yaşayan insanlara yapılan sosyal yardımlarda yoksulları kente çekmektedir (Kartal ve Demirhan, 2010: 568).

1.1.2.4. Gelir Yoksulluğu-İnsani Yoksulluk

Gelir Yoksulluğu; Kişi veya hanehalkının yaşamlarını devam ettirebilmeleri için ya da asgari yaşam standardını karşılayabilmeleri için yeterli miktarda gelirin elde edilememesi olarak tanımlanır. Asgari yaşam için gerekli olan gelir genellikle yoksulluk sınırı olarak hesaplanır. Yoksulluk sınırının altında kalan hanehalkı veya birey yoksul olarak tanımlanır (Aktan ve Vural, 2002: 6). Bir taraftan da gelir yoksulluğu hanehalkının ya da bireylerin satın alma gücünden yoksun olma durumunu göstermektedir (İncedal, 2013: 22).

Gelir yoksulluğu tanımında belirtilen yeterli miktarda gelir olgusu yoksulluk sınırını saptamak için kullanılan bir ölçüttür. Fakat bu kriterlere göre ülkeler arası karşılaştırma yapmak pek mümkün değildir. Bu durumun temel nedeni her ülkenin kendi sosyo ekonomik ve gelişmişlik düzeyine göre yeterli miktarda gelir ifadesinin yüklediği anlam değişir (İncedal, 2013: 22).

İnsani Yoksulluk; Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilmiş ve İnsani Kalkınma Raporunda yer almış bir yoksulluk ölçütüdür. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programına göre insani yoksulluk şu şekilde tanımlanmıştır. Bireyin insanca yaşaması için maddi imkânların yanı sıra temel ihtiyaçların karşılanmasında sosyal, ekonomik bazı imkânlara sahip olmakta gereklidir (Aktan, 2002: 44). İnsani yoksulluk ölçülürken eğitim düzeyi, yaşam süresi ve temiz su kaynakları üzerine yoğunlaşmaktadır. İnsani Yoksulluk İndeksi, insani yoksulluğu önlemek için geliştirilmiştir. Gelişmekte olan ülkeler için bu indeks üç kriterle hesaplanmaktadır (Uçar, 2011: 17).

i. **Beklenen yaşam süresi:** Bireylerin uzun bir yaşam sürdürememesi insani yoksulluğun ilk göstergesidir. 40 yaşın altındakiler insani yoksulluğun bir kriteri olarak kabul edilmektedir.

ii. **Eğitim:** Bu yoksulluğun ölçülmesinde kullanılan ikinci kriter eğitim imkanlarından yoksun olmaktır. Yetişkinler arasında okuma yazma bilmeyen insanların oranının yüksekliği de insani yoksulluğun bir ögesi olarak kabul edilir.

iii. **Makul bir yaşam standardı:** İnsani yoksulluğun diğer bir göstergesi belli bir hayat standardına sahip olmamak, sosyal ve ekonomik imkanlardan yoksun olmaktır.

Gelişmiş ülkeler için belirlenen İnsani Yoksulluk İndeksi şu kriterlerle hesaplanmaktadır (Uçar, 2011: 17).

i. **Yaşam süresi:** Yaşam süresinin 60 yaşından daha fazla olmadığı nüfus oranı,

ii. **Eğitim:** Yeterli bir şekilde okuma yazma bilmeyenlerin oranı,

iii. **Makul bir yaşam standardı:** Yoksulluk sınırının altında olanların nüfus oranı,

iv. **Sosyal dışlanma:** Uzun süre işsiz kalan nüfus oranı.

1.1.2.5. Yeni Yoksulluk-Ultra Yoksulluk

Yeni yoksulluk ve Ultra yoksulluk kavramları son dönemde ortaya atılmış olan yoksulluk türleridir.

Yeni Yoksulluk; Yeni yoksulluk kavramı günümüzde yeterli geçim kaynaklarının olmaması, sosyal gereksinimlerini yeterince karşılayamaması gibi insanlar için hayati öneme sahip bir takım araçlar yeni yoksulluğu ortaya çıkarmaktadır (Balcı, 2007: 103).Günümüzde yoksullukla mücadeleye ilişkin yapılan politikaların uzun dönemde etkili olabilmesi için yoksulluğa sadece bir gelir eksikliği olarak değil de toplumdan dışlanma süreci olarak da bakılması gerekmektedir.Bu yaklaşımın temelinde yoksulluğu toplumsal yapıdan kaynaklanan hak ve imkanlara ulaşamama olarak tanımlayan yoksulluk anlayışı yatmaktadır (İnsel, 2007: 70).

Yeni yoksulluk kavramının temelinde yatan sosyal dışlanma bireyin kendi geleceğini yönlendirmesi için gerekli olan fırsatlara erişilmesini engelleyen temel gereksinimlerden yoksunluk, bireyin toplumla olan bağlarının kopması, ekonomik ve sosyal haklardan yoksun bırakılma olarak da tanımlanabilir (Balcı, 2007: 104).

Ultra Yoksulluk; Bu yaklaşıma göre gelirin tamamını harcadığı halde mutlak yoksulluk sınırında belirtildiği gibi günlük kalori miktarının sadece belirlenen kısmını karşılayabilen kesim ultra yoksul olarak adlandırılır. Bu tanımları Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO), Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO), yoksulluğun yoğunluğunu ölçmek amacıyla geliştirmiştir. Dünya Bankası ise ultra yoksulluk yerine “olağanüstü yoksulluk” tanımını kullanmayı tercih etmiştir (İncedal, 2013: 30). Bireylerin minimum düzeydeki gıda ve enerji ihtiyaçlarını karşılayamayan kesim olağanüstü yoksul olarak tanımlamıştır (DPT, 2001: 106).

1.2. Yoksulluğa Neden Olan Faktörler

Genelde bir az gelişmişlik problemi olarak kabul edilen yoksulluk sorunu, günümüzde gelişmişlik derecesi ne olursa olsun bütün dünyayı ve bütün insanları etkileyen bir durumdur. Günümüze yoksul insanların sayısına bakıldığında rakamlarla ifade edilebilecek bir durumda değildir. Yoksulluk aynı zamanda tüm insanların ortak bir sorunudur. Ancak yoksulluğun şiddeti bütün ülkelerde farklı şekillerde kendisini göstermektedir (Yalçın, 2008: 8).

Gelişmiş ülkelerdeki yaşanan hızlı büyümeyle birlikte düşük gelire sahip olan kesime devletin yapmış olduğu eğitim, sağlık hizmetleri, işsizlik sigortaları kapsamında yapılan yardımlar yoksulluğu azaltmaya yönelik yapılan çalışmalardandır. Fakat yapılan bu yardımlar yoksulluk sorununun azalmasına yardımcı olmamaktadır(Yalçın, 2008).

1.2.1. Sosyal ve Demografik Nedenler

Bir ülkenin sahip olduğu nüfus, nitelikleri, yaş grubu, çalışan kişilerin nüfusa oranı ve eğitim durumu, o ülkenin gücü açısından temel göstergelerdendir. Ekonomik kaynakların nüfus ihtiyaçlarının karşılanması ve işsiz nüfusa yeni olanaklar oluşturulması açısından yetersiz olması sosyal ve ekonomik dengesizliklere yol açmaktadır.

1.2.1.1. Hızlı Nüfus Artışı

Bir ülkenin sahip olduğu nüfusun nitelikleri, yaş grubu, çalışan kişilerin oranı, eğitim durumu, o ülkenin gücünü gösterirken, ekonomik kaynakların nüfustan daha az olması sosyal ve ekonomik dengesizliklere yol açmaktadır. Ülkedeki nüfusun kaynaklara göre fazla olması durumunda yoksulluğun en büyük göstergesi olarak işsizlik ortaya çıkmakta ve bireylerin elde ettiği gelir kendisini ve çevresindekileri geçindirecek derecede olmadığı için toplumsal refah azalmaktadır. Ayrıca ailelerin git gide kalabalıklaşması bireyleri içinde bulunduğu durumdan daha da yoksul bir hale getirmektedir (Yalçın, 2008: 10).

İnsanlar yaşamlarını devam ettirebilmek için ve ihtiyaçlarına karşılayabilmek için paraya ihtiyaç duymaktadır. İhtiyaç duyulan bu parayı elde etmesi için kişinin herhangi bir işte çalışması gerekmektedir. Bu yüzden istihdam olanakları bireyler açısından önemlidir. İstihdam, ekonomik büyüme ve yoksulluk arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bir ülke için önemli olan ekonomide bir büyümenin sağlanabilmesi için yeni yatırımlar yapılması yönündedir. Bu yeni yatırımlarla birlikte iş gücü piyasasına dahil olamayan kesim için iş fırsatı bulabilme olanağı doğmuştur. Yaşanan bu olumlu gelişmeler karşısında yoksul insan sayısında azalış görülmüştür. İstihdamda görülen artışlar diğer ürünlerin talebinde görülecek artışla birlikte, üretimde gözle görülür bir derecede artış sağlanarak ülke ekonomisinde olumlu gelişmeler yaşanması sağlanmıştır (Yalçın, 2008: 9).

Yoksulluğun en temel sebebi olarak gösterilen işsizlik her geçen gün artan bir eğilim göstermektedir. İşsizlik ve emeğinin karşılığını alamama duygusu sadece işsiz ve yoksulların değil diğer çalışan insanların korkulu rüyası olmuştur Türkiye işsizlik

sıralamasında her geçen gün en üst sıralarda yer almıştır. Yapılan özelleştirmeler, MF borçları, hükümetin uyguladığı politikalarda başarısız olmakta ve yoksulluk artmakta bunların her biri kendi başına işsizliğe sebep olmaktadır (Yıldız, Koruma, 2003: 130). Özellikle yaşanan krizler ve özelleştirme sonucunda ortaya çıkan karışık dönemlerde ilk gözden çıkarılan işgücü olmuştur. 2000-2001 yıllarında finans sektöründe 33 bin kişi işten çıkarılmıştır. 2000'de %6,6 olan işsizlik 2001'de %8,5'e, 2002'nin ikinci çeyreğinde ise %11,8'e yükselmiştir. İşsizlerin %22'si işten çıkartılan kısım iken, %21'i hiç işi olmamış gençlerden oluşur. 2000 yılında eğitimli gençlerin %22'si işsiz iken, 2001'de bu oran %26'ya çıkmıştır(Sönmez, 2002: 33-36).

Yaşanan işsizlik kentte yaşayan yoksulları daha çok etkilemekte ve daha çok umutsuzluğa düşürmektedir. Genellikle niteliksiz olan bu kesim,formel sektörde kolay kolay iş bulma şansına sahip olamamaktadır. Bu kesimin eğitimsiz olması, belirli bir meslek sahibi olmamaları nedeniyle iş gücü olarak seçilmemektedir. Bu insanların çoğu informel sektörlerde çalışmak zorunda kalmışlardır. Fakat büyük kent merkezlerinde bu durum farklı şekillerde kullanılmaktadır. Özellikle sigortasız çalıştırılan küçük yaştaki çocukların oranı formel sektörde daha yüksektir (Kule, 2004: 124-125).

Türkiye İstatistik Kurumunun Şubat 2017 verilerine baktığımızda işsizlik sayısının 2016 yılına göre 463 bin kişi arttığı gözler önüne serilmektedir. Toplamda 2017 yılına ait işsizlerin sayısı 3 milyon 287'yi bulmaktadır (TÜİK, 2017).

Nüfus bir iş gücü kaynağı olduğu için bir ülke ekonomisi için çok değerli bir kaynaktır. Hızlı nüfus artışı ile birlikte ülkeler daha fazla gelir üretir ve bir yandan da daha fazla tüketir. (Aktan, 2002: 1). Ülkede görülen nüfus artışı ile birlikte, çalışabilir nüfus sayısı ile iş gücü arasında bir denge olmalıdır. Aksi bir durum olduğunda sonuçlar olumsuz bir şekilde kendisini göstermektedir. Hızlı nüfus artışı özellikle eğitim ve sağlıkla ilgili cari harcamaları çoğaltır ve şehirleşme oranını hızlandırır bununla birlikte konut ihtiyacını artırır. Ülkede ortaya çıkan bir puanlık nüfus artışı, ülke gelirinin yaklaşık olarak %3'nün eğitim, sağlık, konut gibi demografik yatırımlara ayrılmasını gerektirir. Bu yatırımlar üretken olmadığı için ülkenin daha hızlı kalkınması için gerekli olan kaynakları emer. Hızlı nüfus artışı bir yandan yurt içindeki talebi artırır, iş bölümünü geliştirir, teknolojik gelişmeyi özendirir (Karluk, 2007: 8).

1.2.1.2. Hanehalkı Özellikleri

Hanehalkı büyüklüğü ile yoksulluk arasında sıkı bir ilişki vardır. Yoksulluğun bazı küçük hanehalklarında çok (ör. İngiltere) bazı (ör. Brezilya ve Malezya) büyük hanehalklarında ise daha az şiddetli olduğu gözlenmektedir (Şenses, 2006: 157).

Yoksulluk görünümünde değişimleri belirleyen temel unsurlardan biri de ailelerin yapısında zaman içinde değişim sağlayan aile yapıları ve bununla birlikte ortaya çıkan yeni aile çeşitleridir. Az gelişmiş ülkelerde hızlı nüfus artışı ile birlikte ailelerin çocuk sayısında artış meydana gelmiş ve boşanmaların çoğalması ile birlikte çekirdek aileye yöneliş artmıştır. Gelişmiş ülkelerde ise yaşlı bireylerin yalnız yaşaması, toplumda yaşayan bireylerin boşanma sayısında artış; çocuksuz aileler hanehalkının önemini gittikçe azalmasına sebep olmuştur. (Şenses, 2006: 157-158). Aile içindeki çocuk sayısı da gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde yoksullukla yakından ilişkilidir. Örneğin İtalya'nın güney bölgelerinde babanın güvenli bir işinin olmadığı ve çalışma yaşına gelmiş olan çocuklarında işsiz olduğu büyük aileler yoksulluk riskiyle karşı karşıyadır (Şenses, 2006: 158). Kötü alışkanlıklara bağımlılık oranının yüksek olduğu hanehalklarında da yoksulluk oranının yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin yapılan bir araştırmaya göre reisleri kadın olan hanehalkları yoksul olsalar bile gelirlerinin büyük bir kısmını alkol, sigara yerine gıda ihtiyaçlarına harcadıkları için sınırlı kaynaklarına rağmen çocuklarının eğitim, sağlık ve beslenme gibi ihtiyaçlarını karşılayabilmişlerdir (Şenses, 2006: 159).

1.2.1.3. Eğitim

Eğitim ve yoksulluk birbirleriyle sıkı bir ilişki içerisindedir. Eğitim seviyesinde artış görüldükçe yoksul nüfus oranında azalış görülmektedir; yani yoksulluktan kurtulma umudu da artmaktadır. Bir ülkenin kalkınabilmesi için gerekli olan nitelikli iş gücünün oluşması eğitimle sağlanmaktadır (Yalçın, 2008: 15). Fakat çoğu yoksul aile eğitimi çocuklarının kurtulması için bir çıkış noktası olarak görse de bir yandan da umutsuzluğa düşmektedir ve bunu şu sözlerle dile getirmektedirler. "*Çocuklarımızın da geleceği belirsiz okula gönderiyoruz kendilerini kurtarsınlar diye ama ortalıkta o kadar işsiz var ki... Çocuklarımıza oku diyoruz fakat alışkanlık olmuş*" (Yılmaz, 2008: 184). Hanehalkı reislerinin eğitim durumları da yoksullukla yakından ilişkilidir. Ailelerin eğitim düzeyi arttıkça genel olarak yoksulluk oranının genellikle düştüğü görülmektedir. (Şenses, 2006: 160). Eğitim, yoksul insanların gelir elde etme becerilerini arttırmakta, çocukların ve ailelerinin sağlıklarını koruma açısından daha bilinçli olmasını sağlamakta, doğurganlığı ve

çocuk ölümlerini azaltmakta, toplumda dezavantajlı durumda olanların siyasi sistemde ve toplumsal yaşamda söz alabilmelerini kolaylaştırmaktadır. Eğitim kişilerin teknolojik ilerlemelere kolay bir şekilde ayak uydurmasını hızlandırmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 1-5).

1.2.1.4. Göç

Göçlerin temel nedenlerine baktığımızda en önemli faktörün iller ve bölgelerarası farklılıklar olduğu görülmektedir. Üretilen toplumsal refahın dengesiz dağıtılması hem toplumların göç etmesinde hem de toplumlar arasında dengesizliklerin artmasına sebep olmaktadır. İnsanlar göç ederken yaşadıkları yer ve göç edilecek yer arasında ekonomik ve sosyal faktörleri değerlendirmektedir. Bu şekilde yapılan göç hareketlerinde ise kentlerde görülen gelişmeler ve kırsal kesimin bu gelişmelerden yoksun olması göçün sebeplerini oluşturur. Kırsal kesimde yaşayanların yoksullaşma ve yoksunlaşmaları sebebiyle kent merkezlerini bir çekim merkezi olarak görmeleri ve kentteki eğitim, sağlık, iş imkanlarının yüksek olması kenti cazip bir hale getirirken; kırdaki geçim sıkıntısı, topraksızlaşma, sağlık, eğitim gibi imkânların yetersiz olması kıyın itici faktörleri arasında görülmektedir (Çağlayan, 2008: 303). Göçü doğuran temel sebepler şu şekilde sıralanabilir:

- Genel nüfusun içinde genç nüfusun fazla olması
- Genç yaştaki insanların hayatlarını devam ettirme çabası içinde olması ve henüz evlenmemiş olmaları nedeniyle aile yaşamlarının olmaması.
- Tarımsal kesiminde görülen işsizlik: Türkiye’de tarımsal toprakların miras yoluyla bölünmesi ve tarımda makineleşmeye geçilmesiyle birlikte tarımda kullanılan işgücünün önemli bir kısmı açık işsiz hale gelmiştir. Ekilebilecek arazilerin küçük olması sebebiyle artık bölünemeyecek hale gelmesi tarımdan kaçmayı hızlandırmıştır.
- Refahın artışı: Bireysel ve toplumsal refahın artması olarak iki şekilde değerlendirmek mümkündür. Toplumda bulunan insanların refahın artmasıyla birlikte bireylerin gelir düzeyi artmakta yiyecek, içecek vb. gibi ihtiyaçların yanında sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını gidermek için belli miktarda bir para ayırabilmektedir. Bu sosyal ve kültürel etkinlikler bireylerde beklentileri arttırdığı gibi göçünde artmasına sebep olmaktadır.
- Ailelerin çocukları için daha iyi bir eğitimi arzulaması: Tarımsal kesimde çalışan bireylerin eğitim düzeylerinin düşük olması sebebiyle ailelerin çektiği sıkıntıları

çocuklarının da çekmesini istemediği için çocuklarının iyi bir eğitim alması için çeşitli yerlere göç etmektedir.

- Siyasi sebepler, terör ve mezhepsel çekişmeler: 1990'ların başından itibaren ülkemizin yaşadığı terör olayları ve bu olaylardan dolayı bazen güvenlik sebebiyle bazen de korkuları sebebiyle bu olaylardan uzak yerlere göç etmesi ülkemizde yaşanan göç olaylarını daha da arttırmaktadır.

Göç edenler üzerine yapılan bir anket çalışmasının sonuçlarına göre; yoksulların hemen hemen hepsi informel işlerde çalışmakta, evlerinde genellikle tedaviye muhtaç bireyler bulunmakta, çocukların çoğu çalışmakta ve iyi beslenememe sorunu yaşanmaktadır. Ailenin yoksulluk ya da diğer kriz riskleriyle karşılaşmasından önce çocuklar etkilenmektedir. Aileler çocuklarını çeşitli işlerde çalıştırıp hem paranın nasıl kazanıldığını öğrenmesini sağlıyor hem de pişmesini sağlıyor. Kentte tutunmak için çocuğa yüklenen değerler çalışma odaklı olması çocukları için yapacak çok şeyi olmayan ailelerin bir seçimidir (Yılmaz, 2008: 184-185). Yoksulların göç ettikleri kırsalın ekonomik yararlarından da yoksun olması yoksulları etkilemektedir. Yoksul anneler kendileri ile yapılan görüşmede bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir. "*Köyde, et, süt, yumurta, tereyağı, meyve, sebze doluydu. Havası da güzel suyu da boldu. Kentte her şey pahalıdır. Köyde hastalık nedir bilmezdik. Kentte her şey cereyanlıdır, yemeği bile cereyanla pişiriyoruz. Fakiriz kocalarımız çalışmıyor. Her şeyi kilo ile alıyoruz, çocuklar hiç kilo ile doyar mı?*" (Erdoğan, 2007: 593-625)

1.2.1.5. Ayrımcılık

Toplumda bulunan bazı bireylerin toplumdaki diğer bireylere göre dezavantajlı konumda bulunması ve o durumda da sürekli olarak bulunması durumudur. Özellikle toplumda bulunan bireyler arasında toplumsal cinsiyet, ırk, milliyet gibi nedenlerden kaynaklanan ayrımcılık bazı ülkelerde önemli boyutlara ulaşmıştır ve bu durumda ciddi bir yoksulluk sebebi olarak görülmüştür.

Toplumsal değerlerden kaynaklanan ayrımcılık nedeniyle fırsat ve imkanlar toplumların bazı kesimlerine eşit olarak verilmemektedir. Bu durumda bireylerin iş piyasasında birbirleriyle rekabet edecek seviyede olmaması ve onların iş bulabilseler bile düşük ücretle çalıştırılmaları geçici nitelikteki işlerde çalışmak zorunda olmaları sonucunu ortaya çıkarmıştır (Yılmaz, 2008: 40).

Irk ve Etnik Köken Ayrımcılığı: Irk bazında yapılan ayrımcılığın en önemli örnekleri 1960'lı yıllarda ABD'de gözlenmiştir. Siyah Amerikalıların yoksul nüfus içinde önemli bir paya sahip olması ve ABD'de işsizlik oranının beyaz Amerikalılara kıyasla çok yüksek olması ve ücretler arasında da çok yüksek farklar olması ırk bazında yapılan ayrımcılıkla nitelendirilebilir. Az gelişmiş ülkelerde de bu durum farksızdır Örneğin Çin'de toplam nüfus içinde sadece %10'luk bir paya sahip olduğu bilinen azınlıklar, yoksul nüfusun %36'sını oluşturmaktadır (Şenses, 2006: 173-174).

Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı: Birçok ülkede yer alan işsizlik göstergelerine bakıldığında kadınlar erkeklere göre daha dezavantajlı bir konuma sahiptirler (Aksan ve Alptekin, 2010: 424). Kadın işgücünde gözlenen dikkat çekici durum ise kadınların faaliyet kollarına göre daha düşük statülü işlerde istihdam edilmiş olmalarıdır. Düşük statülü işler düşük ücretleri, uzun zamanlı çalışma koşullarını, sosyal güvenceden yoksunluğu içermektedir (Bircan, 2002: 124).

Kadınların karşılaştığı temel engellerin başında, işgücüne katılımların kısıtlayıcı olması ve gerek zaman içinde gerekse ülkeden ülkeye değişen sosyal ve kültürel normlar gelmektedir (Şenses, 2006: 177). İçinde buldukları şartlar nedeniyle toplumun bütününden uzaklaşan, aile düzeninin bozulacağı inancıyla çalışamayan ve insanlık onuruna yakışmayan çevre şartlarında yaşam mücadelesi verdiği görülür. Birçok yerde kadınların ev işlerini yapma, ailede bulunan bakıma muhtaç kişilere bakma gibi konularda kadınlar sorumluluk üstlenmiştir. Kadınların üstlendiği bu sorumluluklar ise kadınların iş yaşamına girişini zorlaştırmıştır ve bu durumda onları yoksulluğa itmiştir. (Eyüboğlu, 2000: 37). Kadınların toplumsal hayat içinde zayıf konumda olması, iş imkanlarının erkeklere göre daha kısıtlı olması ve kadına toplum tarafından verilen kazanç getirici olmayan sorumluluklar kadınların yoksulluğa düşmesine neden olmuştur.

1.2.1.6. Yerleşim Yeri

İnsanların yaşamlarını devam ettirdikleri sosyal çevrede yoksullukla yakından ilişkilidir. Ülke içinde bazı yerleşim yerleri, çeşitli sebeplerden dolayı, iş olanakları bakımından sınırlıdır. Bu yerleşim yerlerinde çalışanların eğitim ve öğrenim düzeyleri yeterli seviyede değildir. Hane reislerinin genellikle kadınlardan oluştuğu yerlerde, eğitim, sağlık, konut ve altyapı olanaklarının da yetersiz olduğu görülür.